

นายวงศ์มา อุ่นคำ

วันเข้างาน 5 มกราคม 2541

5 ม.ค.41 - 3 ม.ค.43 พนักงานปฏิบัติการสัญญาจ้าง

งานการทำไม้ ส่วนบริการผลผลิต

1 ม.ค.56 - 31 มี.ค.57 พนักงานปฏิบัติการ (ชั้น 3)

งานโรงช้างต้นและการบริหารช้าง กลุ่มอนุรักษ์และบริหารช้าง

1 เม.ย.57 - 31 ส.ค. 60 พนักงานปฏิบัติการ (ชั้น 3)

งานจัดการและบริหารช้าง ส่วนอนุรักษ์และบริหารช้าง

1 ก.ย.60 - ปัจจุบัน พนักงานปฏิบัติการ (ชั้น 3) งานบริหารช้างลำปาง

ส่วนอนุรักษ์ช้างลำปาง สถาบันคชบาลแห่งชาติ ในพระอุปถัมภ์ฯ

นายจรูญ แสงเอ๋ย

วันเข้างาน 1 กันยายน 2538

1 ก.ย.38 - 31 ธ.ค. 55 พนักงานปฏิบัติการสัญญาจ้าง

งานบริหารทั่วไป กลุ่มคชศึกษา วิทยาลัยการศึกษาคชศึกษาและพัฒนาช้างไทยและควาญช้าง

1 ม.ค.56 - 31 ส.ค. 60 พนักงานปฏิบัติการ (ชั้น 3)

งาน โรงเรียนฝึกควาญช้าง กลุ่มงานพัฒนาการท่องเที่ยว

1 ก.ย. 60 - ปัจจุบัน พนักงานปฏิบัติการ (ชั้น 3)

งานบริหารช้างลำปางส่วนอนุรักษ์ช้างลำปาง

27 เมษายน 2561

ความเป็นมา

ก่อนที่จะมาทำงานเป็นควาญช้างที่ อ.อ.ป. นั้น เดิมเคยเป็นควาญช้างมาก่อน แต่เป็นควาญช้างเอกชนในธุรกิจการทำไม้ ซึ่งตอนนั้นเกิดการปิดป่าขึ้นจึงมาสมัครทำงานที่ อ.อ.ป. นั้นเอง โดยเข้ามาก็เป็นควาญช้างเลย ลักษณะการทำงานตอนนั้นก็จะเป็นการพาช้างไปทำไม้ ซึ่งหน่วยช้างในตอนนั้นจะมีช้างประมาณ ๑๕ เชือก โดยจะมีควาญตืนและควาญคอยประจำเชือกละคน รวมไปถึงหัวหน้าหน่วยช้างและพ่อครัวด้วยซึ่งรวมตอนนั้นมีพนักงานอยู่ประมาณ ๓๕ คน

สมัยก่อนการทำไม้ของ อ.อ.ป. จะมีหน่วยทำไม้ไปตั้งอยู่ในกลางป่าไว้เป็นหน่วยคอยทำไม้ ซึ่งพอมีการปิดป่า ช้างที่ทำไม้ทั้งหมดก็จะมารวมกันอยู่ที่ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย มาอยู่รวมกันอยู่นี้หมดแล้วพอจะมีการใช้ช้างไปลากที่ไหน ก็จะมีการจะขอกำลังมาที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ภาคเหนือบนนั้นเอง

การดูแลช้าง

การดูแลช้างไม่ได้หมายความว่าแค่การเลี้ยงดู ให้อาหาร ให้อยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมเท่านั้น แต่เป็นการให้ช้างได้ใช้ชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้อาหารที่ต้องดูตามขนาดและน้ำหนักตัวให้เหมาะสมตามวัยและสุขภาพด้วย ตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญที่เราต้องใส่ใจดูแลทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นอาหารการกินอาการเจ็บป่วยหรือการทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่ควาญช้างมักจะดูแลช้างเพียงเชือกเดียว จะดูแลไปจนเกษียณ หรือถ้าช้างล้มก่อนเราก็ถึงไปดูแลเชือกอื่นต่อได้

ลักษณะของช้าง

ช้างก็เหมือนมนุษย์ย่อมมีลักษณะที่มองดูสวยงามหรือไม่สวยงาม ช้างที่มีลักษณะดีมีข้อสังเกตอย่างง่าย ๆ คือ

- ช้างนั้นจะยืนแกว่งวงและพับหูไปมาอยู่เสมอ

/ศิริระโต...

- ศีรษะโตแก้มไม่ตอบ ลักษณะของศีรษะที่ดีจะแสดงถึงความแข็งแรงความขยันและความฉลาด
- มีดวงตาแจ่มใสสะอาดไม่ขุ่นมัว
- งวงยาวโคนงวงใหญ่
- ขาหน้ามีส่วนโค้งไปข้างหน้าและยาวกว่าข้างหลัง
- หางยาวแต่ไม่จรดดิน
- หัน อ่อน ย่นและหนา สีค่อนข้างดำ มองดูคล้ายข่มขื่นอยู่เสมอ
- รูต่อน้ำมันใกล้หู ใหญ่ แสดงว่าเป็นช้างที่แข็งแรง

การตกมันของช้าง

ช้างที่มีอาการตกมันแสดงว่าช้างเชือกนั้น มีความสมบูรณ์ที่สุดและมีความตื่นตัวทางเพศอย่างเต็มที่ เกิดได้กับทั้งช้างเพศผู้และช้างเพศเมีย ที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์ผสมพันธุ์ได้ คืออายุระหว่าง ๒๐-๔๐ ปี โดยต่อมที่ขมับทั้งสองข้างจะบวมขึ้นจนเห็นได้ชัด ช้างที่ตกมันจะมีการก้าวร้าวดุร้ายทำลายสิ่งขวางหน้าทุกอย่าง รวมทั้งทำร้ายคนเลี้ยงด้วย อัตราความรุนแรงจะเกิดขึ้นในช้างตัวผู้มากกว่า ส่วนใหญ่การตกมันจะอยู่ในช่วงปลายฝนต้นหนาว ช่วงที่อุดมสมบูรณ์เพราะฮอร์โมนช่วงนั้นมันค่อนข้างเยอะ ซึ่งการป้องกันการอวาระวอดของช้างตกมันสามารถทำได้โดยการให้กินยา และแยกการให้อาหารออกมาจากเชือกอื่น ซึ่งถ้าเราควบคุมอาหารและความอุดมสมบูรณ์ให้อยู่ในความพอเหมาะ ก็จะทำให้เราควบคุมสถานการณ์การตกมันของช้างได้นั่นเอง จะเห็นได้ว่าช่วงหลังๆช้างของ อ.อ.ป. นั้นไม่ค่อยมีช้างตกมันเพราะได้มีการป้องกันโดยการควบคุมอาหาร ให้อยู่ในระดับที่พอดี ไม่ให้มากเกินไปนักซึ่งจะทำให้ฮอร์โมนไม่สูงมาก จนเกิดอาการตกมันไปทำร้ายใครได้

การเจ็บป่วยของช้าง

เวลาช้างเกิดอาการเจ็บป่วยเราก็จะสังเกตว่ามีอาการเจ็บป่วยตรงไหนแล้วจึงไปรายงาน ซึ่งจะมีการสำรวจทุกวันเพราะเราอยู่กับช้างต้องรู้จักมันสังเกตถ้ามีอะไรผิดปกติก็จะรู้ได้ก่อนใครก่อนใคร เช่น

- พับหูช้ากว่าปกติและเบา
- ยืนนิ่ง ซึมกว่าที่เคย
- หางแกว่งช้า ๆ และอ่อนแรง หางแกว่งตวัดไม่ถึงส้นหลัง
- กินหญ้าไม่รวดเร็วเหมือนปกติ
- วางงวงกับพื้น, กัดงวง
- นอนกลางวัน กลางคืนไม่นอนเลยหรือนอนน้อยกว่าปกติเป็นต้น

แล้วจึงรีบไปรายงานหมอให้ทราบและมาตรวจดูอาการ เพื่อการรักษาได้ทันที่ โดยเฉพาะช้างที่อายุเยอะ แร่ยังต้องใส่ใจหมั่นดูแลเป็นพิเศษ

สมุนไพรช้าง

ที่ปางหละจะมีโรงสมุนไพรช้าง ทำยาไว้สำหรับรักษาช้าง เราผลิตไว้ใช้รักษาช้างกันเอง เพราะมีหมอพื้นบ้านช้าง หรือที่เราเรียกหมอช้างที่มีความรู้ด้านนี้ค่อยให้คำแนะนำนับเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ

/ของไทย...

ของไทย ที่ได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน พืชสมุนไพรที่นำมาใช้ส่วนใหญ่ใช้รักษาโรคทั่วไป ตัวอย่างเช่น

- ขมิ้น มีสรรพคุณเป็นยาสมาน เหง้าใช้รักษาแผลผิวหนัง แก้ท้องอืดหรือท้องร่วง
- มะขามป้อม ส่วนของผลช่วยรักษาอาการท้องร่วง ท้องเสีย
- เปลือกประดู่ ใช้รักษาแผลสด
- พักเขี้ยว ผลเป็นยาระบายอ่อนๆ แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ
- มะพร้าว เนื้อมะพร้าว เป็นส่วนประกอบในสูตรยาบำรุงกำลังช้าง
- ไมยราบ ใบและลำต้น ใช้รักษาแผลอักเสบ แผลเน่าเปื่อย
- หม่อน ส่วนของรากใช้เป็นยาบำรุงร่างกาย
- หมากรูด ผลหมากรูดใช้รักษาอาการโรคเครียด ซึมเศร้า

ช่วงหลังมีนักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจเรื่องสมุนไพรรักษาช้างกันมากขึ้นซึ่งถ้าความรู้นี้ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นสื่อมวลชนก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคมได้

การเคลื่อนย้ายช้าง

การเคลื่อนย้ายช้างสมัยก่อนนั้นแตกต่างจากสมัยนี้มาก เมื่อก่อนการจะเคลื่อนย้ายช้างแต่ละครั้งต้องเดินไปเองไม่ได้มีรถขนส่งแบบปัจจุบันความรู้นี้ก็จะเดินไปกับช้าง เวลาเดินไปถึงที่ไหนก็จะแวะวัดในละแวกแถวนั้นเพื่อไปนอนหลับพักผ่อนไปเรื่อยๆ กว่าที่จะถึงจุดหมายปลายทางแต่ละครั้ง ก็กินเวลาหลายวัน แต่ปัจจุบันนี้สบายกว่าแต่ก่อนขึ้นมาก จะมีรถเคลื่อนย้ายช้างเวลาไปโชว์ตัวหรือทำกิจกรรมที่ไหนก็สะดวกขึ้นอีกอย่างเดี๋ยวนี้ช้างรู้เรื่องมากขึ้น พอมีรถมาเคลื่อนย้ายก็ไม่ต้องบังคับแล้ว แค่ว่ารู้หน้าที่เดินขึ้นได้เลย เริ่มมีความเคยชินแล้ว ไม่ตื่นหรือตกใจแล้ว

ช้างล้ม

เวลาช้างล้มก็ต้องมีการสอบถามประวัติของอ.อ.ป. เวลาช้างล้มต้องมีการตั้งกรรมการสอบ เพราะว่าช้างเป็นทรัพย์สิน ถ้าเกิดมีการล้มหายตายจากไปเราก็คงต้องรายงานให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและตรงตามระเบียบ ซึ่งการที่ช้างล้มนั้นบางครั้งอาจเป็นช้างแก่ที่มีอายุมากทำให้ป่วยและล้มไปเอง ช้างที่เคยดูแลที่เพิ่งล้มไปก็ถือว่าอายุมากเพราะเกิดในปี ๒๕๐๑ ปีเดียวกับผมเลยก็ต้องเจ็บป่วยและล้มไปตามวัย ๕๙ เกือบ ๖๐ ปีก็ถือว่าอายุมากแล้วสำหรับชีวิตช้าง

ดนตรีกับช้าง

สมัยก่อนกิจกรรมในยามว่างของเราก็คือการเล่นดนตรีพื้นเมือง จำพวก สะล้อซอซึง ส่วนหนึ่งมาจากการทำไม้และการฝึกลูกช้างในป่า ซึ่งช่วงเช้าก็จะมีคนฝึกวิชาและตอนบ่ายก็จะมีคนฝึกเนื่องจากสภาพอากาศที่ร้อน เราเลยมีกิจกรรมสันทนาการเกิดขึ้น อีกทั้งการเล่นดนตรียังเป็นการฝึกช้างอย่างหนึ่งด้วย โดยเป็นการนำเสียงดนตรีมาช่วยกล่อมเกลาช้างให้อารมณ์ดี ไม่เกรี้ยวกราดดุร้ายนั่นเอง ซึ่งวงดนตรีของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยนั้นเป็นวงดนตรีออร์เคสตราช้างวงแรกของโลก ที่ได้รับการบันทึกจากกินเนสส์บุ๊กเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๘

/บางครั้ง...

บางครั้งก็ได้รับโอกาสไปแสดงในงานที่กรุงเทพฯ บ้าง เช่น ศูนย์วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งนับเป็นกิจกรรมในความทรงจำอย่างหนึ่งที่ประทับใจมาจนถึงทุกวันนี้

ความผูกพันกับช้าง

ช้างที่เราเลี้ยงก็เปรียบเสมือนเพื่อนและคนในครอบครัวไปแล้ว เพราะ ๒๐ กว่าปีที่ได้ใช้ชีวิตร่วมกันก็รู้สึกผูกพัน อยากให้เค้าได้กินอาหารดีๆ ได้กินอึนอนหลับอย่างสบาย ช้างก็มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนคน เห็นได้จากการแสดงออกกับเราที่แสดงถึงความรัก มักจะมาคลอเคลียมาอยู่ใกล้ๆ มาทำให้เรารู้ว่าเค้าคิดถึงเราเค้ารักเรา อีกอย่างเวลาเรารักช้าง ครอบครัวเรารู้สึกว่ารักช้างตามด้วย โดยเฉพาะเวลาช้างล้มเราก็กังวลใจมากเหมือนสูญเสียคนในครอบครัวไปเช่นกัน

ชีวิตความผูกพันช้างปัจจุบันเมื่อเทียบกับอดีต

เดี๋ยวนี้การเลี้ยงช้างสบายขึ้นมากแล้ว เมื่อก่อนลำบากกว่านี้มาก อาหารการกินต้องเข้าป่าไปหาเองทั้งลำบาก ทั้งเลอะเทอะต้องลุยน้ำลุยโคลนไปหาอาหารมาให้ช้างกิน แต่เดี๋ยวนี้มีความสุขสมบูรณ์ สะดวกสบายมากขึ้น ไม่ต้องลำบากเหมือนเมื่อก่อน มีเวลาได้อยู่กับช้างได้ดูแลช้างมากขึ้น มีเครื่องมือเครื่องมือ และการทำงานด้านเลี้ยงอาหารช้างที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้นไม่ต้องไปหาเอง สมัยก่อนบ่ขายเลี้ยงช้างเสร็จก็ต้อง
/ไปเกี่ยวหญ้า...

ไปเกี่ยวหัวตัวเองตั้งแต่ยอดคอยลงมาตีนคอย คอยหามาให้ช้างไว้กิน หาพืชมาคอยสะสมตุนไว้เพราะช้างตัวนี้ก็กินเยอะ เฉลี่ยตก ๑๐ เปอร์เซ็นต์ของ นน.ตัวเช่น นน. ๒,๕๐๐ กิโลกรัม ก็จะกินเฉลี่ย ๒๕๐ กิโลกรัมต่อวัน กินไปเรื่อยๆ เกือบทั้งวันสมัยก่อนหน้าแล้งก็ต้องลงมากินน้ำข้างล่างกินบนคอยก็ได้ เดี่ยวเจอไฟฟ้า ดังนั้นเราก็ต้องดูแลมันอย่างดีที่สุด

การถ่ายทอดความรู้

สมัยก่อนเรายังพอมีการถ่ายทอดความรู้ความรู้อย่างจริงจังมาก อย่างเช่นช่วงบ่าๆ ว่างเว้นจากการดูแลช้างแล้ว เราก็จะมานั่งล้อมวงกัน เอาความรู้อะไรมาเล่ามาถ่ายทอดความรู้ มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากรุ่นพี่ให้รุ่นน้องฟัง ซึ่งก็เหมือนจะการเป็นการสอนงานกันระหว่างความรู้อะไรก่อนกับความรู้ที่ใหม่กว่า ซึ่งถ้าเราทำงานด้วยความรัก สามัคคี มีอะไรก็ช่วยกันคนรักกันทำงานด้วยกันมันก็สนุก เพราะมีความไว้วางใจกัน มีกิจกรรมดีๆ ที่ทำร่วมกันทำให้เกิดความผูกพัน ถ่ายทอดความรู้ให้กันโดยไม่รู้ตัว

ความภาคภูมิใจ

ความภาคภูมิใจของผมคือการเป็นควาญช้างได้ทำงานมีเงินจนส่งลูกให้เรียนปริญญาโทได้ เราทำงานตรงนี้ถ้ารู้จักกันรู้จักเก็บก็พอเลี้ยงตัวสามารถส่งเสียลูกให้เรียนสูงๆได้ เกษียณแล้วลูกโตก็ส่งเสียแล้วว่าไม่ต้องไปทำการงานไรต่อแล้วละ ไปวัดไปวาพอ อยู่บ้านเราพอเลี้ยงผมจนใหญ่หมดแล้วก็พอเวลาไม่ต้องทำอะไรแล้ว แต่ผมก็ห่วงอย่างเดียวว่าเราเกษียณไปแล้วเค้าจะอยู่ยังไงจะคิดถึงเราหรือไม่ส่วนตัวผมไม่มีหนี้สินอะไรเกษียณแล้วก็อยู่บ้านเราทำนาทำไร่ตามประสาเราไป

สิ่งที่อยากฝากถึง อ.อ.ป.

อยากให้ผู้บริหารให้ความสำคัญกับควาญช้าง เพราะปัจจุบันควาญช้างไม่ค่อยมีแล้ว ควาญเก่าก็เริ่มทยอยเกษียณไปเรื่อยๆแล้ว ควาญใหม่ก็ไม่ค่อยมี คนรุ่นเก่าๆ ก็เริ่มหมดไป คนที่เก่งๆ เริ่มหมดไป ขาดคนที่ฝีมือที่เก่งๆ ที่ดูช้างเป็น ที่พอจะมีความสามารถถ่ายทอดและส่งต่อความรู้ให้คนอื่นได้ด้วย ก็อยากให้มีการสืบทอดตรงนี้ และอยากให้มีความรู้คนใหม่มาเรียนรู้ทำความเข้าใจกับช้างก่อนที่ควาญช้างคนเก่าจะเกษียณเนื่องจาก กว่าที่ช้างจะไว้วางใจและเชื่อฟังต้องใช้เวลาในการทำควาญคนใหม่พอสมควร ดังนั้นเพื่อลดการสูญเสียควาญช้าง จึงอยากให้ช่วยกันถ่ายทอดและรักษาความรู้ตรงนี้อ่าให้หายไป เพราะเป็นความรู้ที่มีค่า ผ่านการสั่งสมจากรุ่นสู่รุ่น

*"ธรรมชาติ อาจเปลี่ยน หมุนเวียนวน
ขอใจคน รักช้าง อย่าสร้างชา"*
